

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ตามทัศนะของนักวิชาการ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้านแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา และทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

วิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยนำเทคนิคการวิจัย EDFR มาประยุกต์ใช้กับการวิจัยปัจจุบัน โดยศึกษาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 2 รอบ รอบแรกเป็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญถึงทางเลือกในการจัดสันติศึกษา ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่คิดว่าจะนำมาปฏิบัติดำเนินการได้และเหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยในสังคมไทย ต่อจากนั้นนำคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์เนื้อหา และนำส่วนที่เกี่ยวข้องมาจัดเป็นข้อกระทง เพื่อสร้างเป็นแบบสอบถาม รอบที่ 2 ในลักษณะมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 51 ข้อความ ต่อจากนั้นได้นำคำตอบจากแบบสอบถามรอบที่ 2 มาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ รวมทั้งความแตกต่างระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยม ของแต่ละข้อความ เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ในแต่ละข้อความแล้วแปลผลการวิเคราะห์เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏผลได้ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัยจะนำเสนอ 3 คน คือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ตามลำดับต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพมี 5 แนวคือ
เมื่อกล่าวถึงสันติภาพจะหมายถึง

- (1) สันติภาพ หมายถึง การจัดระเบียบการพัฒนาสังคมให้สามารถเอื้ออำนวยต่อการกระจายโอกาสให้มนุษย์อย่างทั่วถึง มีเสรีภาพ และความเสมอภาค
- (2) สันติภาพ หมายถึง การอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ สงบสุข และเป็นอิสระ
- (3) สันติภาพ คือ สภาพความสงบ มีการเกื้อกูลและ เอื้อ เพื่อ แม่แก่กัน ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มคน และประเทศชาติ
- (4) สันติภาพ คือ สภาพที่สงบ มีความสุข มีความผสมกลมกลืน ไม่ออกมาเป็นความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง ทำร้ายกัน
- (5) สันติภาพ คือ สภาพที่ปราศจากความรุนแรง แต่อาจมีความขัดแย้งอยู่ในระดับที่สามารถแก้ไขหาทางออกที่เหมาะสมได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา มี 8 แนวคือ เมื่อกล่าวถึงสันติศึกษาจะหมายถึง

- (1) สันติศึกษา หมายถึง การใช้กระบวนการศึกษา สร้างเสริมคนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ มีทัศนคติที่ดี ปฏิบัติตนในวิถีชีวิตที่สอดคล้องไปในทางสันติ
- (2) สันติศึกษา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสันติในตนเองและสันติที่จะอยู่ร่วมกัน
- (3) สันติศึกษา คือ การศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และสงบสุข โดยมีจริยธรรม เป็นกรอบของสังคมที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งนั้นนำไปสู่การสร้างสรรค
- (4) สันติศึกษา คือ เรื่องของการทำอย่างไรถึงจะทำให้คนในโลกได้มีโอกาสอยู่อย่างสันติ ไม่มีสงคราม อยู่กันอย่างเสมอภาคยุติธรรม
- (5) สันติศึกษาคือ การศึกษาให้เห็นชัดว่าปัญหาเรื่องขัดแย้งความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้างนั้น สามารถแก้ไขได้ด้วยสันติวิธี

(6) สันติศึกษา คือ การศึกษาที่มุ่งให้เกิดสันติภาพในสังคม

(7) สันติศึกษา คือ การศึกษาถึงสิ่งที่ควรจะเป็น เกี่ยวกับสภาพอันพึงประสงค์ของสันติภาพในระดับต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์และในหน่วยสังคม

(8) สันติศึกษา เป็น เรื่องของการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงบุคคลให้อยู่ในสันติ

3. ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

3.1 จุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษา

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความ เห็นสอดคล้องกันว่า การจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

(1) มุ่งให้มีทักษะ รู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ด้วยสันติวิธี และดำเนินวิถีชีวิตไปในทางสันติ

(2) มุ่งให้ตระหนักถึงคุณค่าของสันติภาพ และมีจิตใจไม่สันติ

(3) มุ่งให้ความรู้ ความ เข้าใจเกี่ยวกับ เรื่องสันติภาพ

3.2 เนื้อหาสาระ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความ เห็นสอดคล้องกันว่า การจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรมีเนื้อหาสาระ ดังต่อไปนี้

(1) ศึกษาถึงโครงสร้างของสังคมที่นำไปสู่ความที่ไม่เป็นธรรม และไร้สันติ

(2) ศึกษาเรียนรู้ถึงวิธีการลดความรุนแรง การสร้างสันติภาพในชุมชน และระบบต่าง ๆ ในสังคม

(3) ศึกษาจากประวัติศาสตร์ถึงที่มาของภาวะอันไร้สันติภาพ

(4) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่สันติและไม่สันติ สาเหตุของการเกิดความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคม

(5) ศึกษาถึงสันติวิธี พลัง กลไกของสันติวิธี เพื่อใช้ประโยชน์ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอย่างสันติ เพื่อให้เกิดสันติสุขในที่สุด

(6) ศึกษาถึงเรื่องการแข่งขัน การสร้าง การสะสม การลดอาวุธ
ปัญหาจากอาวุธนิวเคลียร์

3.3 กระบวนการเรียนการสอน

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการจัดสันติศึกษาในหลักสูตร
ของมหาวิทยาลัย ควรใช้กระบวนการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

- (1) จัดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach)
- (2) จัดแบบ เน้นการแก้ปัญหา (Problem - Oriented)
- (3) มีการสัมมนา อภิปราย เพื่อสร้างเสริมสันติภาพในชุมชนและ
สังคม
- (4) มีการใช้ชีวิตร่วมกันในทีใดที่หนึ่ง ซึ่งจำลองมาจากชุมชน เพื่อศึกษา
ถึงกลไกในการเกิดความขัดแย้ง และกลไกในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธี
- (5) ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง โดยใช้สถานการณ์จำลอง
(Simulation)

3.4 ผู้สอน

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความ เห็นสอดคล้องกันว่าการจัดสันติศึกษาในหลักสูตร
ของมหาวิทยาลัย ผู้สอนควรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) ควรเป็นผู้ที่มีโลกทัศน์ ทศนุการมองแบบองค์รวม (Holistic)
คือ มองสิ่งต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไม่สามารถแยกขาดจากกัน
- (2) เป็นผู้ที่มีโลกทัศน์กว้าง ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
- (3) เป็นผู้ที่มีศรัทธาในสันติภาพ และมีความ เป็นสันติอยู่ในตัวเอง
- (4) เป็นผู้ที่สนใจ มีความรู้และมีจิตสำนึกด้านสันติภาพ
- (5) ควร เป็นผู้ที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกายกับจิต มนุษย์กับ
สังคม มนุษย์กับธรรมชาติ และจริยธรรมกับวิชาการ
- (6) เป็นผู้ ที่เข้าใจปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการสอนสันติศึกษา

- (7) เป็นผู้ที่มีสภาวะสมดุลทางอารมณ์และมีคุณธรรม
- (8) เป็นผู้ที่มีมองเห็นคุณค่า มีทักษะในการพัฒนาจิต
- (9) เป็นผู้ที่มีวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในตัวเอง มีประสบการณ์

3.5 การจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรจัดใน 2 ลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) ให้มีการสอนแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ
- (2) จัดให้มีรายวิชาสันติศึกษาไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของ

มหาวิทยาลัย เป็นวิชาเลือก

เพื่อให้ประเด็นชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยนำผลการสรุปข้อมูลในด้านแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพที่ได้จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการมาวิเคราะห์ เป็นความคิดรวบยอดของสันติภาพ ((Peace Concept) โดยใช้แนวทางการมองปัญหาและค่านิยม (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2529ข: 164) ที่เน้นตัวบุคคลผู้กระทำ (Actor Oriented Perspective) กับแนวทางที่เน้นโครงสร้าง (Structure Oriented Perspective) และประเด็นที่มักจะเป็นแง่มุมมองที่แตกต่างกัน เกี่ยวกับสันติภาพมาเป็นตัวบ่งชี้ช่วยสรุป ซึ่งได้ความคิดรวบยอดของสันติภาพ (Peace Concept) เป็น 2 แนว คือ

แนวที่ 1

- เน้นไม่มีความรุนแรงทางโครงสร้าง (Structural Violence)
- มีความขัดแย้ง (Conflict) แต่แก้ไขด้วยสันติวิธี
- สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีเสรีภาพเสมอภาค

แนวที่ 2

- เน้น ไม่มีความรุนแรงทางตรง (Direct Violence)
- ไม่มีความขัดแย้ง (Conflict) มีความผสมกลมกลืน ประสานประโยชน์ สงบ
- สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบ

จากการพิจารณาตามแง่มุมมองดังกล่าวข้างต้นแล้ว สรุปแต่ละข้อความของข้อกระทงได้ในแต่ละแนวดังนี้

แนวที่ 1 ความคิดรวบยอดของสันติภาพ (Peace Concept) คือ

- การจัดระเบียบการพัฒนาสังคมให้สามารถเอื้ออำนวยต่อการกระจายโอกาสให้มนุษย์อย่างทั่วถึง มีเสรีภาพและความเสมอภาค
- สภาพที่ปราศจากความรุนแรง แต่อาจมีความขัดแย้งอยู่ในระดับที่สามารถแก้ไขหาทางออกที่เหมาะสมได้

แนวที่ 2 ความคิดรวบยอดของสันติภาพ (Peace Concept) คือ

- การอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ สงบสุขและเป็นอิสระ

- สภาพความสงบ มีการเกื้อกูลและ เอื้อ เพื่อ เพื่อแม่แก่กัน ทั้งในระดับบุคคล
กลุ่มคน และประเทศชาติ

- สภาวะที่สงบ มีความสุข มีความผสมกลมกลืนไม่ออกมาเป็นความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง ทำร้ายกัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

ผู้วิจัยจะสรุปเป็น 2 แนว โดยแปรผันตามความคิดรวบยอดของสันติภาพ (Peace Concepts) ทั้ง 2 แนวดังกล่าวข้างต้น

แนวที่ 1 สันติศึกษา ได้แก่ แนวคิดในข้อความของแต่ละรายข้อกระทง ดังนี้

- การทำอย่างไรถึงจะทำให้คนในโลกได้มีโอกาสอยู่อย่างสันติ ไม่มีสงคราม อยู่กันอย่างเสมอภาคยุติธรรม

- การศึกษาให้เห็นชัดว่าปัญหา เรื่องความขัดแย้ง ความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้างนั้นสามารถแก้ไขได้ด้วยสันติวิธี

- การศึกษาที่มุ่งให้เกิดสันติภาพในสังคม

แนวที่ 2 สันติศึกษา ได้แก่ แนวคิดในข้อความของแต่ละรายข้อกระทง ดังนี้

- การใช้กระบวนการศึกษาสร้างเสริมคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องสันติภาพ มีทัศนคติที่ดี ปฏิบัติตนในวิถีชีวิตที่สอดคล้องไปในทางสันติ

- การศึกษาเกี่ยวกับสันติในตนเอง และสันติที่จะอยู่ร่วมกัน

- การศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และสงบสุข โดยมีจริยธรรม เป็นกรอบของสังคมที่จะทำให้ความขัดแย้งนั้นนำไปสู่การสร้างสรรค์

- การศึกษาถึงสิ่งที่ควรจะเป็น เกี่ยวกับสภาพอันพึงประสงค์ของ

สันติภาพในระดับต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์และในหน่วยสังคม

- การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงบุคคลให้อยู่ในสันติ

3. ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

3.1 จุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษา

ในประเด็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษา นี้ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดที่ 1 หรือแนวคิดที่ 2 ต่างถือว่าเป็นเป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุถึง ต้องการให้เกิดทั้ง 3 ทักษะ เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนทั่ว ๆ ไป แต่ที่น่าสังเกตก็คือความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการได้ให้ความสำคัญของแต่ละทักษะ เรียงลำดับดังนี้

- มุ่งให้มีทักษะ รู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี และ
ดำเนินวิถีชีวิตไปในทางสันติ

- มุ่งให้ตระหนักถึงคุณค่าของสันติภาพและมีจิตใจใฝ่สันติ

- มุ่งให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพ

3.2 เนื้อหาสาระ

ทางด้านเนื้อหาสาระ แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษาในแต่ละแนวจะมาเป็นตัวกำหนดขอบเขต เนื้อหาสาระที่จะศึกษา

เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษาในแนวคิดแรก มีดังนี้

- โครงสร้างของสังคมที่นำไปสู่ความคิดที่ไม่เป็นธรรมและไร้สันติ

- วิธีการลดความรุนแรง การสร้างสันติภาพในชุมชน และระบบ

ต่าง ๆ ในสังคม

- ประวัติศาสตร์ที่มาของภาวะอันไร้สันติภาพ (แนวที่ 1 ต้องศึกษา

ประวัติศาสตร์ในประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพการณ์ ระบบของโครงสร้างทางสังคมในช่วงนั้น)

- ความสัมพันธ์ที่สันติและไม่สันติ สาเหตุของความขัดแย้ง ความรุนแรง

ในสังคม

เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษาในแนวคิดที่ 2 มีดังนี้

- ประวัติศาสตร์ที่มาของภาวะอันไร้สันติภาพ โดยเน้นศึกษาถึงเหตุการณ์

ที่เกี่ยวกับบุคคล

- สันติวิธี พลังกลไกของสันติวิธี

- การแข่งขัน การสร้าง การสะสม การลดอาวุธ ปัญหาจากอาวุธนิวเคลียร์

3.3 กระบวนการเรียนการสอน

การจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้น ทั้งสองแนวคิดสามารถจัดได้ในลักษณะเดียวกัน คือ

- จัดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach)
- จัดแบบเน้นการแก้ปัญหา (Problem - Oriented)
- การสัมมนา อภิปราย เพื่อสร้างเสริมสันติภาพในชุมชนและสังคม
- การใช้ชีวิตร่วมกันในทีใดที่หนึ่ง ซึ่งจำลองมาจากชุมชน เพื่อศึกษาถึงกลไกในการเกิดความขัดแย้ง และกลไกในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งอย่างสันติวิธี
- ฝึกรวธีการแก้ปัญหาคความขัดแย้งโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation)

3.4 ผู้สอน

เนื่องจากแนวคิดทั้ง 2 มีจุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษาร่วมกัน และจัดกระบวนการเรียนการสอนลักษณะเดียวกัน ดังนั้นผู้สอนซึ่งเป็นกลไกสำคัญในองค์ประกอบที่จะทำให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย จึงมีคุณลักษณะโดยรวม ดังนี้

- ความเป็นผู้ที่มีโลกทัศน์ ทักษะการมองแบบองค์รวม (Holistic) คือ มองสิ่งต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อย่างไม่สามารถแยกขาดจากกัน
- เป็นผู้ที่มีโลกทัศน์กว้าง ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
- เป็นผู้ที่มีศรัทธาในสันติภาพ และมีความเป็นสันติอยู่ในตัวเอง
- เป็นผู้ที่สนใจ มีความรู้และมีจิตสำนึกด้านสันติภาพ
- เป็นผู้ที่มีมองเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างร่างกายกับจิตมนุษย์กับสังคมมนุษย์กับธรรมชาติและจริยธรรมกับวิชาการ

- เป็นผู้ที่เข้าใจปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการสอนสันติศึกษา
- เป็นผู้ที่มีสภาวะสมดุลทางอารมณ์และมีคุณธรรม
- เป็นผู้ที่มีมองเห็นคุณค่า มีทักษะในการพัฒนาจิต
- เป็นผู้ที่มีวิธีการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในตัวเอง มีประสบการณ์ตรง

มาแล้ว

3.5 การจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

ทั้งสองแนวคิด ควรจัดใน 2 ลักษณะดังต่อไปนี้

- ให้มีการสอนสอดแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ
- จัดให้มีรายวิชาสันติศึกษาไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัย

เป็นวิชาเลือก

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอสรุปและอภิปรายผลข้อค้นพบ เกี่ยวกับทาง เลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยตามลำดับดังนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษา เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอน การจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ

จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดรวบยอดของสันติภาพที่ได้จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการในงานวิจัยครั้งนี้สรุปได้แยกออกเป็น 2 แนวคิด แนวคิดแรกยอมรับในสังคมที่มีความขัดแย้งแต่ต้องสามารถหาวิธีแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงได้ด้วยสันติวิธี แสดงว่า แนวคิดนี้เห็นว่าสันติภาพเป็นทั้งมรรค (วิธีการ) ทั้งผล (เป้าหมาย) ซึ่งทำตัวให้สันติอย่างเดียวไม่พอ จะต้องรู้ตัวว่าระบบภายนอกมีอะไรบางอย่างที่ไม่สันติ ต้องเข้าใจทั้งภายในและภายนอก ต้องโยงกันตลอดเวลา (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ 2530 : 4-5) เพราะเป้าหมายและวิธีการย่อมไม่อาจแยกจากกันได้ ฉะนั้นใครก็ตามที่สันติภาพที่แท้จริงและยั่งยืนนั้นจะบรรลุได้ก็ด้วยวิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับนัยของสันติภาพทั้ง 2 ความหมายได้แก่ วิธีการที่ไร้ความรุนแรง มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยที่ตัวมันเองก็เป็นวิธีการซึ่งให้ความ เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย (ไพศาล วิสาโล 2530 : 24-25) จะเห็นว่า แนวคิดนี้เน้นที่การ เปลี่ยนแปลงสังคมให้คนในสังคมได้รับการกระจายโอกาสในเรื่องต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้เต็มตามศักยภาพ แสดงถึงการให้ความสำคัญว่าปัญหาสังคมที่เป็นความรุนแรงทางโครงสร้างและกายภาพนั้น เป็นปัญหาสันติภาพโดยตรง เช่นปัญหาในสังคมไทยที่มีทั้งความอศอยากยากจนด้อยโอกาสทางการศึกษา ฯลฯ รวมทั้งปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2529 ก : 14) ดังนั้น สันติภาพตามแนวคิดนี้จะเห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นสันติภาพเชิงบวกที่ต้องการ เปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น โดยการสร้างความ เป็นระเบียบบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิมนุษยชน การสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นธรรม คนในสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้เต็มตามศักยภาพ

ส่วนแนวคิดรวบยอดของสันติภาพ แนวคิดที่สองนั้นเน้นที่การมองปัญหาของสันติภาพในสังคมเกิดจากตัวบุคคล เป็นหลักพื้นฐาน คนต้องมีพฤติกรรมในลักษณะประนีประนอมผสมกลมกลืน เพื่อไม่ให้มีความขัดแย้ง เพราะคิดว่า ความขัดแย้งนั้นจะนำไปสู่ความรุนแรงในสังคมและระดับอื่น ๆ ด้วย ซึ่งตรงกับที่ กฤษณะ มูรติ (อ้างถึงใน สุมาลี ตั้งคณานุรักษ์ 2528 : 73) กล่าวว่า

ก่อนที่เราจะพูดถึงการปฏิบัติ เพื่อนำสังคมอันสันติสุขมาสู่มนุษย์ เราจำเป็นอย่างที่สุดที่ต้องปฏิบัติภายในหัวใจของเราเองเสียก่อน แนวคิดนี้เน้นที่ความต้องการจะเปลี่ยนแปลงบุคคลให้สันติก่อน ดังที่แม้นมาส ชวลิต (2529 : 69) กล่าวว่า สันติภาพมีพื้นฐานมาจากจิตใจของมนุษย์ ความขัดแย้งหรือสงครามจะเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ก่อน ถ้าบ่มองกันไม่ให้เกิดสงครามก็ต้องสร้างความรักสันติให้เกิดขึ้นในใจคน พื้นฟูศีลธรรม มีความรักกันฉันท์พี่น้อง รู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ 2529 : 5) ต้องทำภาวะจิตใจของเราให้เป็นระเบียบ กลมกลืน ไม่มีความขัดแย้งในจิตใจ ถ้าจิตใจบพร่องและแตกแยกไม่อิ่มเต็ม ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งในจิตใจ (โสรัจ โปธิ์แล้ว 2528 : 9) พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะเป็นไปตามสภาพจิตใจของตนเองอันอาจจะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเองและสังคมได้ ซึ่งแนวนี้เชื่อว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดสภาวะไร้สันติแผ่ลูกกลมไปได้ในทุกระดับ ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาให้ถูกจุดนั้นต้องพัฒนาที่จิตใจเป็นสำคัญ เป้าประสงค์ของสังคมในแนวคิดนี้ต้องการจะเป็นสังคมที่สงบ ปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง โดยเชื่อว่าเมื่อคนในสังคมมีความยับยั้งชั่งใจ เห็นความขัดแย้งมิใช่ว่าจะเป็นเรื่องพันวิสัยที่จะหลุดจากทำความเข้าใจกัน โดยเต็มใจร่วมทำการออมชอมกันในเรื่องประโยชน์ที่ขัดแย้งกันอยู่ (Richard Nixon 1972 : 9) สังคมก็จะอยู่กันอย่างสงบ

2. แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

ในเมื่อแนวคิดแรกมองว่าปัญหาภายในสังคมที่สำคัญ คือ ปัญหาด้านโครงสร้างระบบของสังคม ในเรื่องการด้อยโอกาส ความไม่เสมอภาคต่าง ๆ ว่าเป็นปัญหาของสันติภาพ เป็นความรุนแรงในสังคม สันติศึกษาของแนวนี้ ก็มุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงด้านโครงสร้าง ระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรม เพื่อให้คนในสังคมเห็นปัญหาซ่อนเร้นอยู่นี้ เพื่อจะได้ศึกษาหาวิธีแก้ไขให้ถูกจุด เพราะเชื่อว่าความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ต้องประกอบไปด้วยการดำรงชีวิตอยู่ (Survival) การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare) การมีเสรีภาพ (Freedom) รวมทั้งความรู้สึกรู้จักความหมายในชีวิต (Identity) และการมีเอกลักษณ์ (ภัลตุง อ่างถึงใน ไชยันต์ รัชชกุล 2532 : 31) เพราะสันติภาพในสังคมมิใช่เพียงการมีชีวิตอยู่ มิใช่เพียงการยุติหรือยับยั้งสงคราม หากแต่เป็นชีวิตที่ดี (Good Life) ของมนุษย์ด้วย ชีวิตที่ดีมิได้เกิดมาแต่สุญญากาศ

หรือเพียงประเด็นในทางจิตวิญญาณ หากเกิดขึ้นมาได้จากเงื่อนไขทางสังคม (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2529 ข : 163) ดังนั้น แนวคิดจึงเน้นไปที่การมองปัญหาความรุนแรงด้านโครงสร้างภายในสังคม

จากประเด็นแนวคิดรวบยอดของสันติภาพในแนวที่สอง ที่ให้ความสำคัญว่ามนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกที่มีผลต่อการมีสันติภาพหรือไม่มีสันติภาพภายในสังคม ดังนั้น สันติศึกษาในแนวนี้จึงมุ่งที่จะใช้กระบวนการทางการศึกษาในการพัฒนาคนทั้งทางด้านพฤติกรรม ทักษะคิด รวมทั้งให้มีความรู้ความเข้าใจไปในทางสันติ และเน้นไปทางด้านนำความรู้ทางด้านศีลธรรม จริยธรรมมาใช้อบรมสั่งสอน ให้เป็นกรอบในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ 2528 : 169-179) ที่กล่าวว่าเพราะคนห่างเหินจากธรรมจึงเป็นสังคมที่มีความพิการทางใจ ตกเป็นทาสของวัตถุมากขึ้น ฉะนั้น แม้ว่าทุกคนจะพูดถึงสันติภาพ หรือส่งเสริมสันติภาพกันมากมายเพียงไรจึงไม่สำเร็จ การสร้างสันติภาพให้แก่โลกต้องมาสร้างด้วยการถึงธรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพียงแต่คนในโลกมีการถึงธรรมกันให้มีจำนวนเพียงพอเท่านั้น โลกนี้ก็จะประสบสันติภาพอันถาวรได้ ในปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยก็มีการสอนทางด้านจริยธรรมควบคู่ไปกับความรู้ด้านอื่น ๆ แต่ทำไมสภาพสังคมไทยก็ยังมีความรุนแรงอยู่มาก ไม่มีสันติภาพที่แท้จริงอยู่ โดยเฉพาะเห็นได้ชัดเจนในข่าวทุกวัน คือความรุนแรงทางกายภาพ ซึ่งเกิดจากการกระทำของบุคคลโดยตรง นี่เป็นสิ่งที่ระบบการจัดการศึกษาถูกตั้งคำถาม ถูกสงสัยในความเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย จึงทำให้เกิดสันติศึกษาขึ้นด้วยแนวคิดพื้นฐานอันเดียวกัน คือมีเป้าหมายที่ความสุขและความสงบของมนุษย์ สรุปแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิด UNESCO (1981 : 9) ที่ว่าเป้าหมายของการศึกษาจะเน้นที่ตัวมนุษย์ กระบวนการวิเคราะห์ ประเมิน กระบวนการศึกษา

3. ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

3.1 จุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษา

จากผลการวิจัย พบว่า จุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษานั้นก็ต้องการทักษะทั้ง 3 ทักษะ เหมือนกับการตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ โดยทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับที่ ประชุมสุข อาชวอำรุง (2529 : 227) กล่าวไว้ว่า สันติศึกษาไม่แตกต่างไปจากการเรียนการสอนในวิชาอื่น ๆ คือ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามขึ้นทั้งสามทักษะ ได้แก่ ภาควิชาความรู้ความเข้าใจ ภาควิชาทักษะ และภาควิชาทัศนคติ แต่ในผลการวิจัยพบว่า จุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษานั้นให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในเรื่องของภาควิชาทักษะ ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะรู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี และสามารถดำเนินชีวิตไปในทางสันติ

จะเห็นว่าจุดมุ่งหมายหลักที่สำคัญคือ ต้องการให้ผู้เรียน เกิดพฤติกรรมในทางสันติ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ กัลตุง (Galtung 2528 : 124) ที่ว่าต้องการให้ผู้เรียนได้มองเห็น เข้าใจอย่างแท้จริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน เมื่อเข้าใจแล้วจะต้องมองให้ออกถึงทิศทางที่จะแก้ไข เพราะสันติศึกษานั้น เข้าใจวิเคราะห์ประเด็นและชี้ทางออกของปัญหาแต่เพียงข้อมูลเท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ ขั้นตอนที่สำคัญคือการฝึกฝนทักษะ

3.2 เนื้อหาสาระ

ผลการวิจัยพบว่า ขอบเขตของ เนื้อหาสาระของสันติศึกษาที่จะจัดในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยในสภาพสังคมไทย ให้ความสำคัญกับประเด็นที่จะศึกษาแตกต่างไปจากกลุ่มประเทศทางตะวันตก โทซูร์ สีนลาร์ตัน (2529 ข : 3-6) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ประเทศทางตะวันตกเน้นเรื่องของอาวุธและสงคราม ในหลักสูตรที่เขาศึกษากันจึงมีเรื่องเหล่านี้มาก ได้เคยมีการสำรวจในประเทศอังกฤษว่า คำว่า สันติศึกษา (Peace Education) หรือสันติวิทยา (Peace Study) ของเขาจากการสำรวจพบว่า เรื่องของความรุนแรงและสงครามมาเป็นอันดับหนึ่ง เรื่องนิวเคลียร์และการลดอาวุธมาเป็นอันดับสอง เรื่องความเข้าใจอันดีระหว่างชาติมาเป็นอันดับสาม ความขัดแย้งระหว่างชาติมาเป็นอันดับสี่ ตามด้วยเรื่องนโยบายการป้องกันประเทศและการไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งจากการค้นพบในงานวิจัย พบว่าเนื้อหาสาระที่จะจัดเกี่ยวกับสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของไทย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการ เห็นความสำคัญของเรื่องที่จะต้องศึกษาคือ สภาพปัญหาสังคมที่มีความรุนแรงทั้งทางโครงสร้างและทางกายภาพ ทั้งสภาพในปัจจุบันหรือตัวอย่างที่เกิดในประวัติศาสตร์ แต่ให้ความสนใจในเรื่องปัญหาการลดอาวุธ อาวุธนิวเคลียร์เป็นเรื่องอันดับท้าย ๆ เนื่องจากสภาพสังคมไทยคนส่วนใหญ่ของประเทศกำลังประสบปัญหาความรุนแรงทั้งด้านความไม่เป็นธรรมในระบบสังคม และปัญหาอาชญากรรมให้รู้ว่ามีภัยอยู่โดยทั่วไป เพราะประเทศกำลังพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้คนปรับตัวไม่ทัน มีปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังที่ ฌองค็องเสียงประชา (2524 : 211) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้คนเกิดปัญหาความคับข้องใจ ความขัดแย้งในจิตใจ ปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ไม่ได้ เกิดพฤติกรรม เบี่ยงเบนไป เพราะมีความรู้สึกไม่มีความปลอดภัย ไม่มีความมั่นคงสำหรับตนในสังคม

สรุปจะเห็นได้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของสันติภาพ เนื้อหาสาระของสันติศึกษานั้นขึ้นอยู่กับปัญหาในแต่ละสภาพของสังคมนั้น ๆ เป็นตัวกำหนดด้วย

3.3 กระบวนการ เรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการ เรียนการสอนมีส่วนสัมพันธ์กับ เนื้อหาสาระ มาก การที่จะเลือกใช้กระบวนการ เรียนการสอนอย่างใดนั้นขึ้นอยู่กับการจัด เนื้อหาสาระว่า ประเด็นที่จะศึกษานั้นเกี่ยวกับ เรื่องใด จะวิเคราะห์อย่างไร ดังที่ Lenis (1985 : 15) กล่าวว่า ในสันติศึกษา เนื้อหาและกระบวนการนั้น เป็นสิ่งที่แยกจากกันได้ยาก ในหลายครั้ง กระบวนการ เป็นสิ่งที่สำคัญพอ ๆ หรือสำคัญกว่า

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นได้ข้อค้นพบของการวิจัยว่า กระบวนการ เรียนการสอนควรจัดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) เป็นอันดับแรก ตามด้วยจัดแบบ เน้นการแก้ปัญหา (Problem Oriented) อีกทั้งใช้การสัมมนา อภิปราย ลงไปมีประสบการณ์ตรงและฝึกในสถานการณ์จำลองอีกด้วย ที่นี้ลองมาพิจารณาทีละประเด็นว่ามีความสำคัญและเหมาะสมมากน้อยเพียงไร ในการที่จะใช้จัด เป็นกระบวนการ เรียนการสอนของการจัดสันติศึกษา จะเห็นว่า การจัดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) ดูจะโดดเด่นออกมาก็เพราะว่าสันติศึกษามีลักษณะ เป็น สหวิทยาการ: ทั้ง โดย เนื้อหาสาระ(Content) เองและลักษณะสหวิทยาการนี้ยังเป็นวิธีการที่จะ ใช้ศึกษา กล่าวคือ เป็นการประมวลใช้ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ มาช่วยกันทำความเข้าใจ และอธิบายปรากฏการณ์หนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าวิชาใด ทฤษฎีใดจะ เหมาะสมสำหรับ ประเด็นที่จะศึกษา (ไชยันต์ รัชชกุล 2532 : 36) ส่วนในแง่ประเด็นที่จะศึกษาถ้าเป็นปัญหาในด้านโครงสร้าง ของสังคม ก็จะใช้แนวคิดจากวิชารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ มาช่วยกันทำความเข้าใจวิเคราะห์ อธิบายปัญหานั้น ๆ หรือถ้าเป็นปัญหาที่ เน้นตัวบุคคล ก็จะใช้แนวคิดจากจิตวิทยา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ มาช่วยศึกษาถึงพฤติกรรม ต่าง ๆ ของบุคคล เป็นต้น ส่วนการจัดกระบวนการ เรียนการสอนแบบ เน้นการแก้ปัญหา ก็เพราะว่า สันติศึกษาเท่าการศึกษาเรื่องของปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่มีสันติภาพในสังคม ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาความรุนแรงทางด้านโครงสร้างหรือทางด้านกายภาพ เมื่อเนื้อหาสาระ เป็น เรื่องของปัญหา ให้ต้องจัดกระบวนการ เรียนการสอนแบบ เน้นการแก้ปัญหาตาม เนื้อหาสาระนั้นเอง ประเด็นที่ การจัดกระบวนการ เรียนการสอนต้องมีการสัมมนา อภิปราย นั้นสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าในการ ดำเนินการของสันติศึกษานั้นจะต้องสอนให้ เด็กมีความหวังที่จะแก้ไขปรับปรุงสังคม และโลกให้ เป็นสังคมที่สันติและเป็น โลกที่มีสันติภาพให้ได้นั้น ความหวังนี้จะ เกิดไม่ได้จากการบอก หรือ เล่าข้อมูลที่เป็นรายละเอียดหรือปัญหาให้ เท่านั้น แต่ต้อง เกิดจากกระบวนการสนทนา อภิปราย

ถกเถียง วิเคราะห์ วิจัยปัญหาต่าง ๆ ดังที่ ร็อด มาร์ช (Marsh 1986 : 10) ได้เสนอไว้ว่า "...การศึกษาเกี่ยวกับและเพื่อประเด็นต่าง ๆ ของสันติศึกษานี้ไม่เพียงแต่ให้เนื้อหาและปัญหาเท่านั้น แต่ต้องมีกระบวนการของการสนทนาโต้ตอบ การสะท้อนปัญหา และการลงมือทำ" ดังกล่าวนี้อีกยังสอดคล้องกับการลงไปฝึกให้มีประสบการณ์ตรงหรือฝึกในสถานการณ์จำลอง (Simulation) ด้วย เพราะองค์ประกอบด้านปฏิบัติมีความสำคัญต่อวิชานี้มาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบในจุดมุ่งหมายของการจัดสันติศึกษาก็ต้องการให้เกิดภาคทัชมา เป็นอันดับแรก จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์ที่ต้องการกับการจัดกระบวนการ เรียนการสอน เป็นอย่างยิ่ง

3.4 ผู้สอน

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้สอนควร เป็นผู้ที่มิโลกทัศน์ ทศนะการมองแบบองค์รวม (Holistic) จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับความหลากหลายของ เนื้อหาสาระ และกระบวนการ เรียนการสอนที่เป็นสหวิทยาการ เพราะสันติศึกษามี เนื้อหาสาระกว้าง มีหลายมุมมองไม่ถูกจำกัดอยู่ภายใต้กรอบและสิ่งที่ปฏิบัติกันในสาขาวิชาเฉพาะ อีกทั้งในเชิงวิชาการนั้น ธรรมชาติของปัญหาควร เป็นตัวกำหนดว่าปัญหานั้น ๆ ควรจะถูกวิเคราะห์อย่างไร ไม่ใช่สาขาวิชาของผู้ศึกษาจะเป็นตัวกำหนดการวิเคราะห์ (ไชยันต์ รัชชกุล 2532 : 37) ดังนั้น คุณสมบัติของผู้สอนจึงควร เป็นผู้ที่มีมุมมองสิ่งต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไม่สามารถแยกขาดจากกัน เพื่อจะได้สามารถจัดกระบวนการ เรียนการสอนให้ เข้าข่ายที่เป็นสหวิทยาการได้ และสามารถเป็นแกนนำในการฝึกวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่ศึกษาได้หลายมุมมองจากแนวคิดของสาขาวิชาต่าง ๆ

ข้อสังเกต โดยทั่ว ๆ ไปเมื่อจะจัดการ เรียนการสอนวิชาอะไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญ เป็นอันดับแรกก็คือ ผู้สอนจะต้อง เข้าใจถึงปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการสอนวิชานั้น ๆ ก่อนทำการสอน แต่จากผลการวิจัยครั้งนี้คุณลักษณะของผู้สอนในประเด็นดังกล่าวกลับไม่ค่อยมีความสำคัญมากนัก จะเห็นได้จาก เรียงอันดับความสำคัญแล้วตกลงไปอยู่ในอันดับที่ 6 จากทั้งหมดมี 9 อันดับ ซึ่งมีความสำคัญรองลงไปมาก แม้กระทั่ง เรื่องผู้สอนควรมีศรัทธา มีจิตสำนึก มีความรู้ ความสนใจในด้านสันติภาพก็ยังมีค่าสำคัญมากกว่า โดยการพิจารณาของผู้วิจัยเอง คิดว่าที่เป็นดังนี้ คงจะเป็น เพราะวิชาสันติศึกษานั้น เป็นวิชาที่ยึดถือคุณค่าสันติภาพ เป็น เป้าประสงค์ และแนวทาง (Normative discipline) การศึกษาคำนี้ถึงการนำไปสู่สันติภาพ เป็นคุณค่าหลัก นั่นก็คือ วัตถุประสงค์สูงสุดของการสอนวิชาสันติศึกษาต้องการให้บรรลุถึงในท้ายสุด

3.5 การจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ลักษณะการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่ควรนำไปปฏิบัติในระดับมากนั้นมี 2 แนวทาง คือ จัดให้มีการสอนสอดแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ และจัดให้มีรายวิชาสันติศึกษา ไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัย เป็นวิชาเลือก

แนวคิดพื้นฐานของสันติศึกษาก็คือ แนวคิดพื้นฐานของการศึกษาปรกติ แต่แนวคิดพื้นฐานของการศึกษาในปัจจุบันได้เกิดการปฏิบัติอย่าง เบี่ยงเบนและผิดพลาดไปจาก เป้าหมายที่ควรจะเป็นมากขึ้นทุกที (ไพฑูริย์ ลินลารัตน์ 2529 ก: 35) ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาสันติศึกษาที่แท้จริง ก็คือการพัฒนาการศึกษาให้ดำเนินไปตาม เจตนารมณ์หลักของการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะสันติศึกษาเป็นพื้นฐานของการศึกษาทั้งหมด จากเหตุผลดังกล่าวการจัดสันติศึกษาก็ควรจะ เป็นการสอนสอดแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ เพื่อปรับพื้นฐาน เดิมที่ เบี่ยงเบนไป และในรอบสัมภาษณ์ก็มีผู้ให้ เหตุผลที่น่าพิจารณาว่า ถ้าจะจัดรายวิชาสันติศึกษาขึ้นมาใหม่ นั่นก็จะ กลายเป็นวิชาตั้งไข่ จัดขึ้นมาแล้วก็จะขาดกำลังความแข็งแรง ซึ่งกว่าจะพัฒนาขึ้นไปได้ผลจะ คู้มูลค่าใหม่ควรพิจารณา เปรียบเทียบกับการปรับรายวิชา เดิมที่มี เนื้อหาสาระของสันติศึกษาอยู่แล้ว เช่นจริยศึกษา อาจจะไปทบทวนดูที่จุดประสงค์ กระบวนการ เรียนการสอน ผู้สอน ส่วนไหนที่จะต้องปรับให้สนอง เป้าหมายของสันติภาพให้ได้ผล อีกเหตุผลที่สนับสนุนไม่ควรจัดรายวิชาขึ้นมาใหม่ ได้เหตุผลที่ระบุในข้อกระทงในแบบสอบถามรอบที่ 2 ที่ว่า "สันติศึกษาไม่น่าแยกออกมาจัด เป็น รายวิชา แต่ควร เป็นฐานของทุกวิชาและทุกระดับ สันติศึกษาจริง ๆ แล้วควร เป็นสิ่งที่อยู่ในรากฐาน ของตัวบุคคลผู้เป็นครู ไม่ว่าจะสอนวิชาอะไร สันติศึกษาเป็นกระแสที่อยู่ในวิธีการสอนทุกสาขาวิชา ที่ครูกำหนด"

การศึกษาในปัจจุบัน เป็นแต่ เพียง เครื่องมือของกลุ่มผู้นำจำนวนน้อยที่ปลุกฝัง ค่านิยมอุดมการณ์และทักษะให้สอดคล้องกับระบบและกลไกของสังคมที่กำหนดขึ้นและ เป็นไป เพื่อ การจัดขึ้น จัดลำดับสังคมลดหล่นตามระบบผู้นำ โดยเหตุนี้ กัลตุง (Galtung 2528 : 109) นักวิจัยทางสันติศึกษาที่มีชื่อเสียงได้กล่าวไว้ว่า สันติศึกษานั้นจะ เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาปัจจุบันได้ยาก เพราะสิ่งที่เรียนสอนกันในปัจจุบันนั้น "... เป็น เนื้อหาและทัศนคติที่ส่งทอดจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน เพื่อที่จะได้คงไว้ในอนาคต และพร้อมกันนั้นก็ เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมคติของสังคม และสิ่งที่คน ชันสูงคิด..." จากแนวคิดข้างต้น ในรอบสัมภาษณ์ได้มีผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นแย้งว่าควร จะ จัดรายวิชาสันติศึกษาขึ้นมาใหม่ โดยแยกออกมาอย่างเด่นชัด และทำอย่างจริงจัง จนบรรลุ

เป้าหมายว่าทำได้ดีแล้วค่อยสอดแทรกกลับเข้าไปในรายวิชาต่าง ๆ ใหม่ก็ได้ ประเด็นสำคัญก็คือ ต้องแยกออกมาทำให้ดีก่อน ไม่อย่างนั้นก็จะถูกกลืนเหมือนดังเช่น การสอนศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

สรุป ในความคิดเห็นของผู้วิจัยนั้นไม่ว่าทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย จะ เป็นการสอดแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ หรือการจัดให้มีรายวิชาสันติศึกษาไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัย เป็นวิชาเลือกก็ตามแต่ละมหาวิทยาลัยก็ควรจะต้องเลือกจัดไปตามศักยภาพของมหาวิทยาลัยว่าเหมาะสม มีความเป็นไปได้สูงสุดในลักษณะการจัดแบบใด หรือจะจัดทั้งสองแบบ เพื่อเปรียบเทียบก็ย่อมได้ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ทำอย่างไรสันติศึกษาจึงจะขยายตัวได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ เพื่อการจัดสันติศึกษา

จากการที่ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องนี้และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม ผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่า การที่จะพัฒนาสันติศึกษาขึ้นได้นั้น มีแนวทางที่ควรนำไปปฏิบัติดังต่อไปนี้

ข้อที่ควรคำนึงถึงในการเริ่มจัด (การพัฒนา) สันติศึกษาในบริบทของสังคมไทย

- ต้องยอมรับในพื้นฐานถึงความจำเป็นที่จะต้องมียสันติศึกษาในสังคมของเรา ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด
- การจัดสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยต้องทำด้วยความสำนึกในปัญหาของตนจริง ๆ ปัญหาสันติภาพเกี่ยวข้องกับมิติต่าง ๆ ที่ตนเกี่ยวข้องอยู่
- มิติใหญ่ของการศึกษาเรื่องสันติศึกษา คือ การสร้างความสำนึกร่วมในวงกรมมหาวิทยาลัย
- ต้องยอมรับว่าสันติศึกษาจะต้องมาจากความสำนึกของวงวิชาการที่มีต่อความเป็นจริงในสังคมตนเอง และต่อโลก คือ ภายในบริบทของสังคมไทยที่สอดคล้องกับสังคมโลก
- ต้องพูดถึงสันติศึกษาในบริบทของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงและพัฒนา
- สันติศึกษาในสหสาขาวิชาจะเกิดขึ้นได้ ต้องให้ผู้ที่ทำงานจากหลาย ๆ สาขามองว่าสาขาวิชาเหล่านั้น ได้มีส่วนสร้างสันติหรือไม่สร้างสันติ (เกิดการตั้งคำถามกับศาสตร์ที่ตนเองสอนและเผยแพร่)
- การจัดสันติศึกษาต้องจัดหลังจากได้ถกเถียงกันจากวงวิชาการอย่างทะลุปรุโปร่ง (ชัดเจน) ถึงปัญหาพื้นฐานของความจำเป็นที่ต้องมียสันติศึกษา
- การจัดสันติศึกษาไม่ควรจะเพ่งไปสู่การจัดหลักสูตรเพื่อผู้เรียน เท่านั้น ในส่วนของผู้สอนก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาผู้สอนด้วย
- ไม่ว่าจะจัดแบบสอนสอดแทรกหรือจัดรายวิชาสันติศึกษาขึ้นมาใหม่ก็ตาม สิ่งที่ต้องทำก่อนอื่นก็คือ ต้องเตรียมตัวนักวิชาการ (ผู้สอน) ขึ้นมาก่อน

พัฒนาด้านผู้สอน

- ให้ผู้ที่สนใจไปค้นคว้าด้านนี้ โดยมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนด้านการเงิน
- ให้แต่ละสาขาที่มีคนสนใจ เรื่องสันติศึกษาคิดค้นในสาขาของตนเอง แล้วเอาบุคคล

เหล่านี้มาร่วมคุย สัมมนา

- ต้องมีการสัมมนา ส่งเสริมการอภิปรายหัวข้อย่อย พูดคุยกันในระดับอาจารย์ผู้สอนด้วยกัน
- ต้องทำงาน เป็นกลุ่ม เป็นคณะร่วมกัน จึงจะสอนสันติศึกษาในความหมายที่ข้ามสาขาวิชาได้ ดึงอาจารย์ที่สนใจเรื่องนี้มามีส่วนร่วมด้วย
- ผู้สอนควรได้รับการฝึกอบรมให้เข้าใจในเรื่องแนวความคิด ปรัชญาของการสอนสันติศึกษาไปในแนวเดียวกัน
- ควรจะช่วยกันพัฒนาเอกสารการสอน สื่อการสอน ไป.หนึ่งแล้วค่อยเปิดสอนเพื่อความคล่องตัวในการจัดกระบวนการเรียนการสอน

อาจจะจัดตั้งกลุ่มผู้สนใจเป็นพิเศษ ในหลาย ๆ คณะ ในหลาย ๆ สาขาวิชา โดยมีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล แลกเปลี่ยนวิธีการคิด วิธีการทำ มีการแลกเปลี่ยนในเชิงสัมมนา

พัฒนาด้านเนื้อหาสาระ

- การจัดสันติศึกษา ต้องคำนึงถึงการพัฒนาสาระวิชาที่มีสันติ ซึ่งการจะได้สันติศึกษาที่มีแก่นสาระต้องสร้างขึ้นมาจากมองข้ามสาขาวิชา ข้ามให้พ้นพรมแดนความคับแคบของสาขาวิชา และต้องมาจากการมองปัญหาชีวิตสังคมมนุษย์อย่างสหสาขาวิชา
- พิจารณาจากเนื้อหาสาระวิชาที่มีอยู่แล้ว มาปรับปรุงให้เข้ากับขอบข่ายของสันติศึกษา แล้วเพิ่มวัตถุประสงค์ของสันติศึกษาเข้าไป โดยเฉพาะวิชาที่มีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับสันติภาพ

ด้านการจัดสันติศึกษาในมหาวิทยาลัย

ในขั้นเริ่มแรกนี้ น่าจะจัดสันติศึกษาแบบสอดแทรก ผสมผสาน เข้าไปในวิชาพื้นฐาน สาขาต่าง ๆ ที่ได้เปิดสอนอยู่แล้วในมหาวิทยาลัย แทนที่จะมุ่งไปเปิดเป็นรายวิชาสันติศึกษา ขึ้นใหม่ เพราะคาดว่า วิธีการนี้จะช่วยให้การศึกษา เรื่องสันติภาพแก่นักเรียนได้จำนวนมากกว่า ซึ่งจะทำให้การศึกษาเพื่อสันติภาพขยายตัวได้รวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังไม่ต้องเพิ่มอาจารย์ที่ชำนาญ เฉพาะสาขาสันติภาพ เพียงแต่จัดให้อาจารย์ในสาขาต่าง ๆ นั้น ได้เข้ารับการอบรมหลักสูตร สันติภาพระยะสั้น ก็จะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปผนวกเข้ากับวิชาในสาขาของคนที่สอนอยู่

วิชาที่สร้างสันติศึกษาขึ้นตามแนวคิดดังกล่าว อาจจะกระทำได้ในทุกสาขาวิชา และเป็นอิสระจากกัน หรืออาจนำมาผสมผสานระหว่างสาขาวิชาก็ได้ ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรม การเรียนการสอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ เนื้อหาวิชาในสาขา ขณะเดียวกันก็สอดแทรก เรื่องเกี่ยวกับสันติภาพให้นักศึกษาได้คิดและปฏิบัติควบคู่กันไป ซึ่งลักษณะ นี้จะทำให้สามารถค่อย ๆ เคลื่อนจากการเป็น Disciplinary ไปสู่ Interdisciplinary ได้ง่ายขึ้น ซึ่งมัตนี้สันติศึกษาอาจจะมีพัฒนาการขึ้นจนแยกออกมาจัด เป็นรายวิชาสันติศึกษาโดยตรง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

- ทำการศึกษาต่อโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เปรียบเทียบความคิดเห็นกันระหว่าง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มองปัญหาและค่านิยมในแนวที่เน้นตัวบุคคลผู้กระทำ (Actor Oriented Perspective) กับแนวที่เน้นโครงสร้าง (Structure Oriented Perspective)

- ทำการศึกษารววิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ

- ทำการศึกษารววิจัยเกี่ยวกับการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรระดับประถมศึกษา และ มัธยมศึกษา